

**Міністерство освіти і науки, молоді та спорту  
України  
Запорізький національний технічний університет**

**Ю.В.Кириченко**

**Правознавство**  
Навчально-методичний посібник  
для студентів денної форми навчання  
всіх технічних спеціальностей

Запоріжжя - 2011

Кириченко Ю.В. Правознавство: Навчально методичний посібник для студентів денної форми навчання всіх технічних спеціальностей. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2011. - 53 с.

Автор: Кириченко Юрій Вікторович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри політології та права ЗНТУ

Рецензенти: Петков С.П., доктор юридичних наук, професор, проректор Класичного приватного університету;  
Куракін О.М., кандидат юридичних наук, доцент, начальник кафедри історії і теорії держави і права Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Відповідальний за випуск: Кириченко В.М., доцент, кандидат історичних наук, завідувач кафедри політології та права ЗНТУ

Затверджено на засіданні кафедри політології та права ЗНТУ 21 листопада 2011 р., протокол № 3.

© Кириченко Ю.В., 2011.

© Запорізький національний технічний університет, 2011

## Зміст

1. Передмова .....	6
2. Робоча програма навчальної дисципліни “Правознавство” ...	8
3. Методичні рекомендації щодо підготовки до семінарських занять та написанню рефератів.....	42
4. Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів та підготовки до підсумкового модульного контролю (іспиту).....	51
5. Додатки.....	54

## Передмова

Запропонований навчально-методичний посібник є комплексним документом, що відображає основні напрями та обсяги навчальної роботи студентів Запорізького національного технічного університету денної форми навчання всіх технічних спеціальностей з дисципліни “Правознавство”.

Посібник включає в себе робочу програму навчальної дисципліни, до якої ввійшли плани семінарських занять, питання для самоконтролю щодо вивчених тем та питання для підготовки до рубіжного контролю (заліку). Кожна з цих форм навчального процесу має свої специфічні особливості і потребує спеціальної підготовки студентів. Саме тому, для їх роз’яснення і пропонуються методичні рекомендації.

Головною метою навчально-методичного посібника є надання допомоги студентам отримати систематизовані наукові знання з теорії права та основних галузей національного права України, виробити вміння тлумачити і застосовувати нормативно-правові акти, юридично грамотно оцінювати юридичні факти, що сьогодні вкрай потрібно не лише юристам, а й кожній освіченій людині.

Приступаючи до вивчення навчальної дисципліни, студенту необхідно насамперед чітко усвідомити для себе практичну важливість опанування основами правових знань. Засвоєння специфічної фахової термінології, певного правового мінімуму – неодмінна передумова майбутньої професійної діяльності фахівця в умовах сучасного економічного життя країни.

Незважаючи на те, що до кожної теми змістового модуля, семінарського заняття пропонується конкретний перелік літератури та питань, які мають розглядатися у ході навчання, студенти повинні творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу, виробляти у себе вміння аналізувати різноманітні підходи до праворозуміння, формувати та обґрунтовувати своє бачення проблем у галузі права. Грунтовніше опанування матеріалом передбачає вивчення рекомендованої літератури. При цьому, кожному студенту необхідно звернути увагу не тільки на підручники та навчальні посібники, але й на нормативно-правові акти та додаткові наукові джерела.

Закріпленню здобутих знань сприятимуть також контрольні питання, що додаються до кожної теми змістового модуля.

Своєчасне користування даним посібником допоможе студентам поглибити і закріпити знання, отримані на лекціях, семінарських заняттях і в процесі самостійної роботи з навчальною і науковою літературою, зорієнтуватися в загальному обсязі навантаження та спланувати раціональне використання свого часу на вивчення дисципліни.

У цілому, навчально-методичний посібник покликаний забезпечити підготовку студентів до різних форм навчальних занять і самостійної роботи з вивчення програми курсу.

## **Робоча програма навчальної дисципліни „Правознавство”**

### **Мета навчальної дисципліни**

Метою навчальної дисципліни „Правознавство” є засвоєння студентами основних теоретичних положень і понять національного права України, розуміння ними Конституції та чинного законодавства України, закономірностей побудови правової держави, формування у них високого рівня правової свідомості та правової культури, вміння тлумачити і правильно застосовувати нормативно-правові акти у практичній діяльності, грамотно оцінювати юридичні факти, вільно орієнтуватися у сучасному правовому полі.

### **Завдання навчальної дисципліни**

Завданням навчальної дисципліни є надання студентам систематичних знань з юридичних наук (правознавство), вихованню у них поважного ставлення до Конституції, законів та підзаконних правових актів України. Студенти повинні володіти певною сумою загальнотеоретичних уявлень про право та здобути правовий мінімум знань з теорії держави і права, конституційного, цивільного, сімейного, трудового, адміністративного, кримінального права України.

### **У результаті вивчення навчальної дисципліни, студенти повинні знати:**

- загальнотеоретичні правові поняття та терміни;
- структуру права та законодавства;
- поняття і ознаки правосвідомості та правової культури, правової поведінки та юридичної відповідальності;
- питання функціонування системи права, дії механізму правового регулювання;
- підстави виникнення, зміни та припинення правових відносин;
- основи конституційного права України;
- органи державної влади та місцевого самоврядування України;

- судові, правоохоронні та правозахисні органи України;
- основні визначення та поняття основних галузей права України;
- джерела права України;
- правила підготовки та застосування нормативно-правових актів в Україні.

**Після вивчення навчальної дисципліни студенти повинні вміти:**

- володіти загальнотеоретичними поняттями і термінами та вміти використовувати їх;
- характеризувати і тлумачити норми Конституції та чинного законодавства України;
- правильно застосовувати у практичній діяльності та повсякденному житті закони та підзаконні акти України;
- орієнтуватися в сучасному правовому полі;
- розмежовувати правові відносини у суспільстві;
- використовувати правові процедури захисту прав і свобод людини у судових та інших державних органах України;
- правильно користуватися спеціальною літературою з різних галузей права України;
- грамотно оцінювати юридичні факти, аналізувати сучасні проблеми розвитку суспільства і виробляти власну життєву позицію.

## Структура навчальної дисципліни

Номер змістового модулю	Номер і назва теми змістового модулю	Кількість годин відведених на:			Повне навчальне навантаження студента	
		Лекції	Семінарські заняття	Самостійну роботу студента	Всього годин	Всього кредитів
1	1. Основи теорії права	4	4	4	12	0,7
	2. Основи конституційного права України	4	4	4	12	
Термін проведення 1-го рубіжного контролю – 8 тиждень						
2	3. Основи цивільного права України	2	2	2	6	0,8
	4. Основи сімейного права України.	2	2	2	6	
	5. Основи трудового права України.	2	2	2	6	
	6. Основи адміністративного права України.	2	2	2	6	
	7. Основи кримінального права України.	2	2	2	6	
	Термін проведення II-го рубіжного контролю – 17 тиждень					
Всього годин		18	18	18	54	1,5



## **Зміст навчальної дисципліни зі структурою знань кожного змістового модуля**

### **Змістовий модуль I.**

#### **Тема 1. Основи теорії права**

Місце і роль права в системі соціальних норм. Поняття соціальних норм. Види соціальних норм. Право і мораль та їх відмінні ознаки.

Основні поняття теорії права. Об'єктивне та суб'єктивне право. Ознаки права. Джерела права та його форми. Поняття та види законів і підзаконних актів.

Система права. Галузь права, інститут права, підгалузь права, норма права.

Поняття та структура норми права. Поняття гіпотези, диспозиції, санкції.

Правові відносини: поняття та структура. Суб'єкти правовідносин. Правосуб'єктність, правоздатність, дієздатність. Відмінність правоздатності та дієздатності у фізичних та юридичних осіб. Об'єкти правовідносин та їх види. Зміст правовідносин. Суб'єктивне право та юридичні обов'язки. Поняття юридичних фактів та їх види.

Поняття, ознаки і види правомірної поведінки. Правопорушення: поняття та види. Склад правопорушення та його ознаки. Поняття і основні ознаки юридичної відповідальності. Види юридичної відповідальності. Підстави притягнення і звільнення від юридичної відповідальності.

#### **Питання, які виносяться на семінарські заняття**

1. Місце і роль права в системі соціальних норм. Право і мораль.
2. Основні поняття теорії права.
3. Правомірна поведінка.
4. Юридична відповідальність: поняття, ознаки та види.

## Теми рефератів для презентації на семінарах

1. Співвідношення норм права з іншими соціальними нормами.
2. Система права і система законодавства: співвідношення і взаємозв'язок.
3. Норми права: поняття, структура, види.
4. Склад і зміст правовідносин.
5. Види правомірної поведінки.
6. Види і причини правопорушень.
7. Позитивна і ретроспективна юридична відповідальність.

## Завдання для самостійної роботи

- Завдання 1.** Назвати та охарактеризувати основні види соціальних норм.
- Завдання 2.** Скласти схему розподілу нормативно-правових актів на закони та підзаконні акти і їх види.
- Завдання 3.** Назвати та охарактеризувати структурні елементи системи права та системи законодавства.
- Завдання 4.** Використовуючи чинне законодавство розкрити структуру норми права.
- Завдання 5.** Назвати та охарактеризувати види правомірної поведінки.
- Завдання 6.** Скласти схему основних ознак правопорушення.
- Завдання 7.** Скласти схему видів юридичної відповідальності.

## Питання для самоконтролю

1. Що відрізняє правові норми від норм моралі?
2. У чому полягає сутність та зміст права?
3. Як Ви розумієте поняття „джерела права”?
4. Як співвідносяться між собою такі поняття, як „галузь права”, „підгалузь права”, „інститут права”?
5. Як Ви розумієте поняття і ознаки норм права?
6. Назвіть ознаки та види нормативно-правових актів.
7. Що таке „гіпотеза”?
8. Що таке „диспозиція”?

9. Що таке „санкція”?
10. Визначить поняття та види суб’єктів і об’єктів правовідносин.
11. Назвіть ознаки правопорушення.
12. Дайте характеристику основних причин правопорушень і поясніть, в чому вони полягають?
13. Чим відрізняються злочини від проступків?
14. Які Ви знаєте види проступків?
15. Як Ви розумієте поняття „склад правопорушення”?
16. Розкрийте поняття юридичної відповідальності.
17. Які види юридичної відповідальності Ви знаєте?

### **Література:**

1,29,32,33,34,35,36,40,41,44,45,46,48,49,50,51,52,53,65.

## **Тема 2. Основи конституційного права України**

Поняття і види основних прав, свобод та обов’язків людини і громадянина. Особисті (громадянські), політичні, економічні, соціальні, культурні права і свободи. Конституційні обов’язки людини і громадянина.

Інститут громадянства. Принципи громадянства. Набуття громадянства України.

Поняття, система та види органів державної влади України. Конституційно-правовий статус Верховної Ради України та її функції. Конституційно-правовий статус Президента України. Поняття виконавчої влади і система її органів. Кабінет Міністрів України. Центральні органи виконавчої влади. Місцеві державні адміністрації.

Поняття, структура та повноваження місцевого самоврядування в Україні. Органи місцевого самоврядування та порядок їх формування.

Конституційний статус судової влади в Україні. Поняття правосуддя. Ознаки правосуддя. Принципи правосуддя.

Судова система України. Суди загальної юрисдикції. Правовий статус суддів в Україні. Призначення та обрання суддів. Вища рада юстиції.

Конституційний Суд України. Завдання та повноваження Конституційного Суду. Призначення суддів Конституційного Суду.

Правоохоронні органи України. Прокуратура та її місце в системі органів державної влади України. Функції прокуратури. Органи внутрішніх справ України. Поняття, структура і принципи діяльності міліції. Служба безпеки України. Державна податкова служба України.

Правозахисні органи України. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Система органів юстиції України. Нотаріат в Україні. Адвокатура України.

### **Питання, які виносяться на семінарське заняття**

1. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Інститут громадянства в Україні.
2. Органи державної влади та місцевого самоврядування в Україні.
3. Конституційні засади організації та здійснення правосуддя в Україні.
4. Конституційні засади діяльності правоохоронних та правозахисних органів України.

### **Теми рефератів для презентації на семінарі**

1. Конституція України – Основний Закон держави.
2. Конституційно-правовий статус громадянина України.
3. Єдність та відмінність понять „людина”, „особа”, „громадянин”.
4. Конституційний розподіл державної влади в Україні та межі їх повноважень.
5. Основні повноваження Верховної Ради України.
6. Законодавчий процес – найважливіша функція парламенту.
7. Повноваження Президента України.
8. Виконавча влада в Україні.
9. Система місцевого самоврядування в Україні та її принципи.
10. Принципи здійснення правосуддя в Україні.
11. Система судів загальної юрисдикції.
12. Правовий статус суддів України.
13. Статус Конституційного Суду України, його склад та повноваження.

14. Суб'єкти права та форми звернення до Конституційного Суду України.
15. Система правоохоронних органів України.
16. Основні завдання та функції прокуратури України. Акти прокурорського реагування.
17. Міліція – основна служба органів внутрішніх справ України.
18. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.
19. Адвокатура України.

### **Завдання для самостійної роботи**

**Завдання 1.** Назвати та охарактеризувати принципи на яких ґрунтується чинне законодавство України про громадянство.

**Завдання 2.** Скласти список документів, які підтверджують громадянство України.

**Завдання 3.** Скласти схему набуття громадянства України.

**Завдання 4.** Використовуючи Конституцію України розкрити гілки державної влади.

**Завдання 5.** Скласти схему системи органів виконавчої влади в Україні.

**Завдання 6.** Скласти схему системи місцевого самоврядування в Україні.

**Завдання 7.** Назвати та охарактеризувати ознаки та принципи правосуддя в Україні.

**Завдання 8.** Скласти схему судів загальної юрисдикції.

**Завдання 9.** Назвати основні права Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

**Завдання 10.** Назвати основні види адвокатської діяльності.

### **Питання для самоконтролю**

1. У чому полягає єдність та відмінність понять „людина” та „громадянин”?
2. Який порядок набуття та припинення громадянства України?
3. Назвіть умови вступу до громадянства України.
4. У яких випадках громадянство України втрачається?

5. Які особисті права і свободи людини і громадянина Ви знаєте?
6. Які Ви знаєте функції Верховної Ради України?
7. Які Ви знаєте найважливіші повноваження Президента України?
8. Що означає термін „імпичмент“?
9. Які основні функції виконує виконавча влада в державі?
10. Які Ви знаєте місцеві органи виконавчої влади?
11. Яка роль органів місцевого самоврядування у системі „держава - суспільство“?
12. Які Ви знаєте органи самоорганізації населення?
13. Дайте визначення поняттю „правосуддя“ та охарактеризуйте принципи здійснення правосуддя в Україні.
14. Назвіть систему судів загальної юрисдикції?
15. Які існують вимоги до кандидатів на суддівські посади?
16. Як здійснюється обрання та призначення суддів на посаду в Україні?
17. Охарактеризуйте статус Верховного Суду України в системі судів загальної юрисдикції.
18. Яка процедура формування Конституційного Суду України?
19. Які Ви знаєте форми звернення до Конституційного Суду України?
20. Дайте визначення правоохоронних органів України.
21. Як здійснюється правоохоронна діяльність в Україні?
22. Які завдання покладаються на правоохоронні органи України?
23. На яких принципах будується діяльність прокуратури України?
24. Які права надаються міліції?
25. Які Ви знаєте форми реагування Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини на факти порушення прав і свобод людини і громадянина?
26. Назвіть основні напрями діяльності органів юстиції України.
27. Назвіть види адвокатської діяльності в Україні?

**Література:** 1,4,5,6,7,8,10,11,12,13,15,16,18,19,22,26,33,34,36,38,39,40,44,48,49,50,52,53,58,61,65.

## **Змістовий модуль II**

### **Тема 3. Основи цивільного права України**

Загальна характеристика цивільного права України. Джерела цивільного права. Цивільний кодекс України.

Цивільно-правові відносини. Майнові та особисті немайнові відносини. Суб'єкти та об'єкти цивільно-правових відносин. Фізична особа. Цивільна правосуб'єктність. Цивільні правоздатність та дієздатність. Види цивільної дієздатності. Юридична особа. Ознаки юридичної особи. Види юридичних осіб.

Поняття та зміст права власності. Форми власності. Суб'єкти права власності в Україні.

Зобов'язальне право. Система зобов'язального права. Суб'єкти та об'єкти зобов'язань. Зміст зобов'язань. Підстави виникнення та припинення зобов'язань.

Цивільно-правові договори. Поняття договору. Види договорів. Класифікація договорів. Цивільно-правова відповідальність.

Спадкове право. Спадкодавець. Спадкоємець. Спадщина. Спадкування за законом. Спадкування за заповітом. Поняття заповіту та умови його дійсності.

#### **Питання, які виносяться на семінарські заняття**

1. Загальна характеристика цивільного права України.
2. Цивільно-правові відносини.
3. Поняття і форми права власності в Україні.
4. Зобов'язальне та спадкове право. Цивільно-правові договори.

#### **Теми рефератів для презентації на семінарі**

1. Суб'єкти та об'єкти цивільно-правових відносин.
2. Підстави і види цивільно-правової відповідальності.
3. Право власності в Україні та її форми.
4. Підстави виникнення та припинення зобов'язань.
5. Класифікація цивільно-правових договорів.

6. Спадкування за законом і за заповітом.

### **Завдання для самостійної роботи**

**Завдання 1.** Назвати та охарактеризувати різновиди цивільної дієздатності.

**Завдання 2.** Назвати ознаки юридичної особи.

**Завдання 3.** Використовуючи Цивільний кодекс України скласти схему форм власності в Україні.

**Завдання 4.** Скласти схему видів цивільно-правових договорів.

### **Питання для самоконтролю**

1. Дайте характеристику Цивільному кодексу України.
2. Дайте визначення поняттям „цивільне право”, „майнові та особисті немайнові відносини”.
3. Охарактеризуйте суб’єкти і об’єкти цивільних правовідносин.
4. Що означає поняття „фізична особа”?
5. Що означає поняття „юридична особа”?
6. Який порядок виникнення та припинення діяльності юридичних осіб в Україні?
7. Що означає поняття «право власності» і які форми власності існують в Україні?
8. Дайте визначення зобов’язальному праву та охарактеризуйте його систему.
9. Які форми і види цивільно-правових договорів Ви знаєте?
10. У чому полягає цивільно-правова відповідальність?
11. Розкрийте поняття „спадкування за законом” та „спадкування за заповітом”.

**Література:** 1,23,30,33,34,36,40,44,48,49,50,52,53,63,64,65.

### **Тема 4. Основи сімейного права України**

Поняття та предмет сімейного права України. Сімейний кодекс України. Поняття сім’ї.

Поняття шлюбу. Умови і порядок складання шлюбу. Шлюбний договір. Порядок припинення шлюбу.



Особисті немайнові права та обов'язки подружжя. Майнові правовідносини подружжя. Право власності подружжя.

Майнові права та обов'язки батьків. Майнові права та обов'язки дітей. Позбавлення батьківських прав. Аліменти.

Опіка. Піклування. Патронат.

### **Питання, які виносяться на семінарське заняття**

1. Загальна характеристика сімейного права України.
2. Порядок укладання та припинення шлюбу.
3. Особисті немайнові та майнові права і обов'язки подружжя.
4. Права та обов'язки батьків і дітей. Позбавлення батьківських прав. Опіка та піклування.

### **Теми рефератів для презентації на семінарі**

1. Сім'я за сімейним законодавством.
2. Шлюб за сімейним законодавством.
3. Майнові права та обов'язки подружжя.
4. Права та обов'язки батьків і дітей.
5. Позбавлення батьківських прав.
6. Опіка і піклування щодо дітей.

### **Завдання для самостійної роботи**

**Завдання 1.** Назвати принципи сімейного права України.

**Завдання 2.** Назвати порядок укладання та припинення шлюбу.

**Завдання 3.** Назвати та охарактеризувати особисті немайнові права подружжя.

**Завдання 4.** Скласти схему прав та обов'язків батьків і дітей.

### **Питання для самоконтролю**

1. Які принципи сімейного права України Ви знаєте?
2. Дайте визначення поняттям шлюбу і сім'ї.
3. Назвіть характерні ознаки шлюбу.
4. Назвіть ознаки сім'ї.
5. Який порядок укладення та припинення шлюбу?

6. Які відносини регулює шлюбний договір?
7. В чому полягають особисті немайнові права та обов'язки подружжя?
8. В чому полягають майнові права та обов'язки подружжя?
9. Що означає термін „спільна сумісна власність”?
10. Хто може бути опікуном і піклувальником?
11. Які взаємні права та обов'язки батьків і дітей передбачені чинним законодавством?
12. Які форми правового захисту дітей Вам відомі?

**Література:** 1,21,30,33,34,36,40,41,44,48,49,50,51,52,53,56,57,65.

### **Тема 5. Основи трудового права України**

Поняття трудового права України. Поняття та структура трудових правовідносин. Джерела трудового права. Кодекс законів про працю України.

Поняття колективного договору. Поняття колективної угоди. Зміст колективного договору. Поняття трудового договору. Сторони трудового договору. Зміст трудового договору. Види трудових договорів. Форми трудового договору. Трудова книжка. Контракт. Порядок укладення контракту. Зміст контракту. Підстави для припинення трудового договору. Розірвання трудового договору з ініціативи працівника. Розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу.

Робочий час. Поняття робочого часу. Види робочого часу. Час відпочинку. Поняття часу відпочинку. Види часу відпочинку. Поняття щорічної відпустки та її види. Додаткові відпустки.

Поняття трудової дисципліни. Правові методи впливу на працівника. Дисциплінарна відповідальність. Поняття дисциплінарного проступку. Поняття та види дисциплінарного стягнення. Поняття та види матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин.

Індивідуальні і колективні трудові спори. Поняття індивідуальних трудових спорів. Порядок розгляду індивідуальних трудових спорів. Комісія з трудових спорів.

### **Питання, які виносяться на семінарське заняття**

1. Загальна характеристика трудового права України.
2. Колективний і трудовий договори.
3. Поняття і види робочого часу та часу відпочинку.
4. Трудова дисципліна. Індивідуальні і колективні трудові спори.

### **Теми рефератів для презентації на семінарі**

1. Суб'єкти трудового права України.
2. Колективний договір та колективна угода.
3. Поняття, сторони, зміст і види трудового договору.
4. Контракт – особлива форма трудового договору.
5. Порядок прийняття на роботу.
6. Підстави розірвання трудового договору.
7. Робочий час за трудовим правом.
8. Поняття часу відпочинку та його види.
9. Трудова дисципліна як різновид дисципліни.
10. Підстави і умови матеріальної відповідальності за трудовим правом.
11. Порядок розгляду індивідуальних трудових спорів.

### **Завдання для самостійної роботи**

**Завдання 1.** Скласти схему трудових прав громадян.

**Завдання 2.** Назвати зміст контракту і чим він відрізняється від звичайного трудового договору.

**Завдання 3.** Назвати та охарактеризувати підстави припинення трудового договору.

**Завдання 4.** Скласти схеми видів робочого часу та часу відпочинку.

### **Питання для самоконтролю**

1. Дайте загальну характеристику джерел трудового права України.
2. Що таке „колективний договір”?
3. Хто може виступати сторонами трудового договору?
4. Який порядок укладення трудового договору?

5. Чим відрізняється контракт від звичайного трудового договору?
6. Як оформляється прийняття працівника на роботу і які документи він надає при прийнятті на роботу?
7. Що таке „суміщення професій” та „сумісництво”?
8. Які є підстави розірвання трудового договору?
9. Яке значення має трудова книжка для працівника.
10. Що таке робочий час та яка його тривалість?
11. Які існують види відпочинку?
12. Якими правовими методами забезпечується трудова дисципліна?
13. Які види заохочень та дисциплінарної відповідальності Ви знаєте?
14. Що означає термін „правила внутрішнього трудового розпорядку”?
15. У чому полягає правова сутність матеріальної відповідальності сторін трудового договору?
16. Які види трудового спору Ви знаєте?
17. Які органи мають право розглядати індивідуальні трудові спори?

### **Література:**

1,2,9,14,17,31,33,34,36,40,41,44,48,49,50,52,53,54,59,60,65.

## **Тема 6. Основи адміністративного права України**

Поняття адміністративного права України. Джерела адміністративного права. Кодекс України про адміністративні правопорушення.

Поняття і сутність державного управління. Види державного управління.

Поняття адміністративно-правової норми. Цілі та функції адміністративно-правової норми. Поняття адміністративно-правових відносин. Ознаки адміністративних правовідносин. Суб'єкти адміністративних правовідносин.

Поняття адміністративного деліктного права. Поняття, ознаки та склад адміністративного правопорушення. Відмінність адміністративних і дисциплінарних правопорушень.

Поняття адміністративної відповідальності. Поняття та види адміністративних стягнень.

### **Питання, які виносяться на семінарське заняття**

1. Загальна характеристика адміністративного права України.
2. Поняття і сутність державного управління.
3. Адміністративно-правові норми та адміністративно-правові відносини.
4. Адміністративне деліктне право.

### **Теми рефератів для презентації на семінарі**

1. Поняття адміністративного права України.
2. Поняття і сутність державного управління.
3. Адміністративно-правові норми.
4. Адміністративно-правові відносини.
5. Суб'єкти адміністративного права.
6. Поняття та структура адміністративного правопорушення.
7. Адміністративне правопорушення та адміністративна відповідальність.

### **Завдання для самостійної роботи**

- Завдання 1.** Скласти схему джерел адміністративного права України.
- Завдання 2.** Назвати та охарактеризувати основні компоненти управлінської системи.
- Завдання 3.** Скласти схему суб'єктів адміністративних правовідносин.
- Завдання 4.** Використовуючи Кодекс України про адміністративні правопорушення скласти схему видів адміністративних стягнень.

### **Питання для самоконтролю**

1. Які нормативно-правові акти є джерелами адміністративного права України?

2. Які ознаки властиві державному управлінню?
3. Хто може бути суб'єктом адміністративних правовідносин?
4. Що означає термін „адміністративне правопорушення”?
5. Що означає термін „адміністративне стягнення”?
6. Які ознаки адміністративного правопорушення Ви знаєте?
7. Які види адміністративних стягнень Ви знаєте?
8. Які особливості притягнення до адміністративної відповідальності неповнолітніх?
9. Які органи уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення?

**Література:** 1,3,24,28,33,34,36,37,40,44,48,49,50,52,53,65.

## **Тема 7. Основи кримінального права України**

Поняття, завдання та функції кримінального права України. Принципи кримінального права України. Кримінальний кодекс України.

Поняття, ознаки та види злочинів. Поняття складу злочину. Об'єкт та об'єктивна сторона складу злочину. Суб'єкт та суб'єктивна сторона складу злочину. Умисел. Необережність.

Поняття кримінальної відповідальності. Поняття та види звільнення від кримінальної відповідальності. Кримінальна відповідальність неповнолітніх. Основні види покарань неповнолітніх. Примусові заходи виховного характеру.

### **Питання, які виносяться на семінарське заняття**

1. Загальна характеристика кримінального права України.
2. Поняття, ознаки, види та склад злочину.
3. Кримінальна відповідальність. Види кримінальних покарань.
4. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх.

### **Теми рефератів для презентації на семінарі**

1. Поняття, ознаки та склад злочину.
2. Злочин проти особи: загальна характеристика.

3. Кримінальна відповідальність та її підстави.
4. Поняття, ознаки та види кримінального покарання.
5. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх.
6. Підстави звільнення від кримінальної відповідальності.

### **Завдання для самостійної роботи**

- Завдання 1.** Назвати та охарактеризувати принципи кримінального права України.
- Завдання 2.** Скласти схему ознак, що характеризують наявність злочину.
- Завдання 3.** Дати визначення поняттю „склад злочину” та назвати його елементи.
- Завдання 4.** Використовуючи Кримінальний кодекс України назвати види звільнення від кримінальної відповідальності.

### **Питання для самоконтролю**

1. Назвіть основні завдання кримінального законодавства України.
2. Які принципи кримінального права України Ви знаєте?
3. Назвіть ознаки, що характеризують наявність злочину.
4. Що означає поняття „склад злочину”?
5. Що означає поняття „злочин”?
6. Які стадії злочину Ви знаєте?
7. Що таке добровільна відмова від доведення злочину до кінця?
8. Які види кримінального покарання Ви знаєте?
9. Перерахуйте обставини, що пом’якшують покарання.
10. Що означає поняття „судимість” та коли вона виникає?
11. Назвіть злочини, за вчинення яких кримінальна відповідальність настає з 14 років.
12. Назвіть обставини, які пом’якшують кримінальну відповідальність.
13. Назвіть підстави звільнення від кримінальної відповідальності.

**Література:** 1,20,25,33,34,36,40,42,43,44,47,48,49,50,51,52,53,55,62,65.

## Рейтингова система оцінювання знань студента

У процесі вивчення навчальної дисципліни використовуються наступні види контролю:

1. **Поточний** - здійснюється на семінарських заняттях. За змістом він включає перевірку розуміння та запам'ятовування студентом навчального матеріалу, який охоплюється темою лекційного та семінарського заняття, умінь самостійно опрацювати нормативно-правові акти та навчально-методичну літературу, здатність осмислити зміст вивчаємої теми, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал, а також завдань самостійної роботи;
- 2 **Рубіжний** - здійснюється у формі письмової комплексної контрольної роботи, яка охоплює матеріал тем змістового модуля. Кожному студенту видається індивідуальний варіант контрольних завдань, що складається з трьох частин:
  - перша частина – студент має дати чітке визначення правовим поняттям та термінам;
  - друга частина – студент має дати ґрунтовну відповідь щодо особливостей елементів понять та термінів (ознаки, функції, форми, види, структура тощо);
  - третя частина – студент має оцінити юридичний факт та вибрати правильний варіант відповіді на питання.

Крім того, під час рубіжного контролю враховуються виступи на семінарських заняттях, результати науково-дослідної та самостійної роботи студента, а також виконання індивідуальних завдань викладача.

Рубіжний контроль проводиться на останній парі змістового модуля, протягом двох академічних годин. До рубіжного контролю допускаються усі студенти. Якщо студент не з'явився для проведення рубіжного контролю або не здав контрольної роботи, йому виставляється нуль балів.

Студент, який набрав протягом семестру менше 60 балів, зобов'язаний складати залік. Якщо сумарний рейтинговий показник з усіх змістових модулів навчальної дисципліни і результати рубіжного контролю з кожного змістового модуля не менше за 60 балів, то



студент отримує оцінку „автоматично”, яка виставляється йому відповідно до шкали оцінювання.

Якщо семестрова оцінка за результатами сумарного рубіжного контролю не задовольняє студента, то він має право на її збільшення, складаючи семестровий залік. Проте, якщо оцінка, яка отримана студентом під час заліку менше за результати сумарного рубіжного контролю, то йому зараховується результати сумарного рубіжного контролю.

Студент допускається до складання заліку (з правом отримання максимальну кількість – 100 балів) за умов виконання усіх самостійних завдань, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни.

В основі рейтингової системи використана 100-бальна шкала оцінок. Це максимальна сума балів за всі види робіт, що виконані студентом з навчальної дисципліни протягом семестру: виступи на семінарських заняттях; виконання індивідуальних завдань; підготовка рефератів, тез доповідей; виконання самостійної та контрольних робіт.

### **Система нарахування рейтингових балів:**

- виконання завдань самостійної роботи - 5 – 30 балів
- виконання індивідуальних завдань - 5 – 30 балів
- виконання та захист реферату - 10 балів
- виступ на семінарському занятті - 3 – 5 балів
- письмова контрольна робота (5 запитань і 10 тестів – за повну правильну відповідь на питання 6 балів, тест - 3 бали) – 60 балів

### Шкала оцінювання:

За шкалою ECTS	За 100-бальною шкалою	За національною шкалою	Визначення
A	90-100	відмінно	<b>відмінно</b> - відмінне виконання з незначною кількістю помилок
B	85-89	добре	<b>дуже добре</b> - вище середнього рівня, але з деякими поширеними помилками
C	75-84		<b>добре</b> – в цілому правильне виконання, але з помітними помилками
D	70-74	задовільно	<b>задовільно</b> – виконання в повному обсязі, але зі значною кількістю недоліків
E	60-69		<b>достатньо</b> – виконання задовільняє мінімальні критерії
FX	35-59	незадовільно (з можливістю повторного складання)	<b>незадовільно</b> –недостатньо: необхідно допрацювати
F	1-34	незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)	<b>незадовільно</b> – необхідна серйозна подальша робота з повторним вивченням курсу

## **Перелік питань, що виносяться на перший рубіжний контроль**

1. Поняття та види соціальних норм. Норми права і норми моралі.
2. Поняття права. Об'єктивне та суб'єктивне право.
3. Основні ознаки та функції права.
4. Поняття та основні джерела (форми) права.
5. Види нормативно-правових актів.
6. Поняття та види законів.
7. Поняття та види підзаконних актів.
8. Поняття та елементи системи права. Галузь права. Підгалузь права. Інститут права.
9. Поняття та структура системи законодавства.
10. Поняття та структура норми права. Гіпотеза. Диспозиція. Санкція.
11. Поняття та структура правових відносин.
12. Суб'єкти правових відносин. Правоздатність. Дієздатність.
13. Поняття та види об'єктів правових відносин.
14. Зміст правових відносин.
15. Поняття та види юридичних фактів.
16. Поняття, структура та види правосвідомості.
17. Поняття та структура правової культури.
18. Поняття та види правомірної поведінки.
19. Поняття та ознаки правопорушення.
20. Поняття злочину.
21. Поняття та види проступку.
22. Поняття та елементи складу правопорушення.
23. Об'єкт та об'єктивна сторона правопорушення.
24. Суб'єкт та суб'єктивна сторона правопорушення.
25. Поняття та види юридичної відповідальності.
26. Кримінальна відповідальність.
27. Адміністративна відповідальність.
28. Цивільна відповідальність.
29. Дисциплінарна та матеріальна відповідальність.
30. Цілі та ознаки юридичної відповідальності.

31. Джерела конституційного права України.
32. Поняття та основні принципи конституційного ладу України.
33. Поняття „людина”, „особа”, „громадянин”.
34. Поняття та принципи громадянства України.
35. Порядок набуття та припинення громадянства України.
36. Громадянські (особисті) права і свободи людини і громадянина в Україні.
37. Політичні права і свободи людини і громадянина в Україні.
38. Економічні права людини і громадянина в Україні.
39. Соціальні права і свободи людини і громадянина в Україні.
40. Культурні права і свободи людини і громадянина в Україні.
41. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні.
42. Поняття, ознаки та функції державної влади в Україні.
43. Конституційний принцип поділу державної влади в Україні.
44. Конституційні принципи організації та діяльності державної влади в Україні.
45. Основні функції та повноваження Верховної Ради України.
46. Поняття та стадії законодавчого процесу.
47. Інститут глави держави. Основні повноваження Президента України.
48. Поняття та система виконавчої влади України.
49. Функції та повноваження Кабінету Міністрів України.
50. Характеристика центральних органів виконавчої влади.
51. Правовий статус місцевих органів виконавчої влади.
52. Поняття та принципи місцевого самоврядування в Україні.
53. Порядок формування та організація роботи органів місцевого самоврядування в Україні.
54. Характеристика судової влади в Україні.
55. Поняття, ознаки та принципи здійснення правосуддя.
56. Характеристика судової системи України.
57. Характеристика системи судів загальної юрисдикції.
58. Правовий статус суддів в Україні та порядок їх призначення на посаду.
59. Склад та порядок формування Конституційного Суду України.
60. Повноваження Конституційного Суду України.
61. Форми звернення до Конституційного Суду України.
62. Поняття та система правоохоронних органів України.
63. Поняття, система та функції органів прокуратури України

64. Поняття, система та структура органів внутрішніх справ України.
65. Поняття, завдання та основні структурні підрозділи міліції України.
66. Поняття та основні завдання Служби безпеки України.
67. Система та повноваження органів державної податкової служби України.
68. Порядок призначення та компетенція Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.
69. Характеристика системи органів юстиції України.
70. Поняття та основні види діяльності адвокатури України.

### **Перелік питань, що виносяться на другий рубіжний контроль**

1. Джерела цивільного права. Поняття, принципи та функції цивільного права України.
2. Поняття та елементи цивільно-правових відносин.
3. Майнові та особисті немайнові відносини.
4. Суб'єкти цивільно-правових відносин.
5. Цивільна правосуб'єктність.
6. Види цивільної дієздатності фізичної особи.
7. Поняття та ознаки юридичної особи.
8. Об'єкти цивільно-правових відносин.
9. Поняття права власності та форми власності в Україні.
10. Суб'єкти права власності в Україні.
11. Поняття та система зобов'язального права.
12. Характеристика суб'єкта, об'єкта і змісту зобов'язань.
13. Підстави виникнення та припинення зобов'язань.
14. Поняття, види та форми цивільно-правових договорів
15. Характеристика суб'єктів спадкових правовідносин.
16. Поняття спадщини. Час і місце відкриття спадщини.
17. Спадкування за законом та за заповітом.
18. Поняття та принципи сімейного права України.
19. Поняття та ознаки сім'ї.
20. Поняття та умови складання шлюбу. Шлюбний договір.
21. Поняття та підстави припинення шлюбу. Порядок розірвання шлюбу.

22. Особисті немайнові та майнові права та обов'язки подружжя.
23. Право власності подружжя. Особиста та сумісна власність подружжя.
24. Права і обов'язки батьків і дітей щодо матеріального утримання (аліменти).
25. Поняття, підстави та порядок позбавлення батьківських прав.
26. Порядок встановлення та припинення опіки і піклування над дитиною.
27. Поняття та предмет трудового права України.
28. Поняття та структура трудових правовідносин.
29. Джерела трудового права України. Загальна характеристика Кодексу законів про працю України.
30. Характеристика колективного договору. Поняття та види колективної угоди.
31. Порядок прийняття колективного договору. Контроль за його виконанням.
32. Поняття, зміст та види трудових договорів.
33. Документи, які необхідні для укладення трудового договору.
34. Поняття, зміст та порядок укладення контракту.
35. Підстави для припинення трудового договору.
36. Розірвання трудового договору з ініціативи працівника, з ініціативи власника або уповноваженого ним органу.
37. Поняття та види робочого часу.
38. Поняття та види часу відпочинку.
39. Види відпусток.
40. Поняття та характеристика трудової дисципліни.
41. Поняття дисциплінарного проступку.
42. Поняття, види та порядок застосування дисциплінарних стягнень.
43. Поняття та види матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин.
44. Поняття і порядок розгляду індивідуальних та колективних трудових спорів.
45. Поняття та предмет адміністративного права України.

46. Джерела адміністративного права України. Загальна характеристика Кодексу України про адміністративні правопорушення.
47. Поняття та види державного управління.
48. Поняття, структура та суб'єкти адміністративних правовідносин.
49. Поняття та ознаки адміністративного правопорушення (проступку).
50. Характеристика адміністративної відповідальності. Поняття та види адміністративних стягнень.
51. Порядок розгляду справи про адміністративні правопорушення.
52. Поняття, завдання та функції кримінального права України.
53. Загальна характеристика Кримінального кодексу України.
54. Поняття та ознаки злочину.
55. Поняття та структура складу злочину.
56. Об'єкт злочину. Об'єктивна сторона злочину.
57. Суб'єкт злочину. Суб'єктивна сторона злочину.
58. Підстави кримінальної відповідальності та звільнення від неї.
59. Поняття та види кримінальних покарань. Звільнення від покарання та від відбування покарання.
60. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх.

### **Перелік питань до заліку з навчальної дисципліни „Правознавство”**

1. Поняття та види соціальних норм. Право в системі соціальних норм.
2. Поняття та ознаки права.
3. Поняття та основні джерела (форми) права.
4. Види нормативно-правових актів.
5. Поняття та елементи системи права.
6. Поняття та структура законодавства. Основні форми систематизації законодавства.

7. Поняття та структура норми права.
8. Поняття та структура правових відносин.
9. Правоздатність і дієздатність фізичної та юридичної особи.
10. Поняття та види юридичних фактів.
11. Поняття та види правосвідомості, правової культури.
12. Поняття та види правомірної поведінки.
13. Поняття та ознаки правопорушення.
14. Поняття та елементи складу правопорушення.
15. Поняття та види юридичної відповідальності.
16. Загальна характеристика Конституції України.
17. Поняття та основні принципи конституційного ладу України.
18. Порядок набуття та припинення громадянства України.
19. Основні конституційні права і свободи людини і громадянина в Україні.
20. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні.
21. Поняття, ознаки та функції державної влади в Україні.
22. Правовий статус та повноваження Верховної Ради України.
23. Правовий статус та повноваження Президента України.
24. Поняття та система виконавчої влади України.
25. Органи місцевого самоврядування в Україні.
26. Судова влада в Україні. Поняття, ознаки та принципи здійснення правосуддя.
27. Характеристика системи судів загальної юрисдикції.
28. Правовий статус суддів в Україні. Конституційні вимоги до суддів та порядок їх призначення на посаду.
29. Повноваження, склад та порядок формування Конституційного Суду України.
30. Форми та суб'єкти права на звернення до Конституційного Суду України.
31. Поняття та система правоохоронних органів України.
32. Поняття, система та функції прокуратури України.
33. Поняття, система та основні завдання органів внутрішніх справ України.



34. Характеристика системи органів юстиції України. Нотаріат.
35. Поняття та основні види діяльності адвокатури України.
36. Джерела цивільного права. Загальна характеристика Цивільного кодексу України.
37. Поняття та елементи цивільно-правових відносин.
38. Види цивільної дієздатності фізичної особи.
39. Поняття та ознаки юридичної особи.
40. Форми та суб'єкти права власності в Україні.
41. Поняття, види та форми цивільно-правових договорів.
42. Характеристика суб'єктів спадкових правовідносин. Спадщина.
43. Поняття та ознаки сім'ї. Умови складання та підстави припинення шлюбу.
44. Особисті немайнові та майнові права і обов'язки подружжя, батьків і дітей.
45. Позбавлення батьківських прав. Опіка. Піклування. Патронат.
46. Джерела трудового права. Загальна характеристика Кодексу законів про працю України.
47. Характеристика колективного договору. Поняття та види колективної угоди.
48. Поняття, сторони, зміст, види та форми трудових договорів.
49. Припинення трудового договору.
50. Поняття та види робочого часу, часу відпочинку.
51. Особливості умови праці жінок та молоді.
52. Характеристика трудової дисципліни. Види дисциплінарних стягнень.
53. Порядок розгляду індивідуальних та колективних трудових спорів.
54. Джерела адміністративного права. Загальна характеристика Кодексу України про адміністративні правопорушення.
55. Поняття та ознаки адміністративного правопорушення.
56. Адміністративна відповідальність. Поняття та види адміністративних стягнень.

57. Поняття, завдання та принципи кримінального права України. Загальна характеристика Кримінального кодексу України.
58. Поняття та ознаки злочину. Структура складу злочину.
59. Підстави кримінальної відповідальності. Поняття та види кримінальних покарань.
60. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх.

### **Методичне забезпечення**

Навчально-методичне забезпечення дисципліни „Правознавство” включає: опорні конспекти лекцій викладача; підручники і навчальні посібники; нормативно-правові акти; комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни: робоча програма навчальної дисципліни; інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять та написанню рефератів; щодо організації самостійної роботи студентів та підготовки до рубіжного та підсумкового контролю та заліку; перелік питань що виносяться на рубіжний контроль та до заліку; список рекомендованої літератури.

### **Список рекомендованої літератури Нормативно-правові акти**

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - №30. – Ст.141.
2. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р.: Відомості Верховної Ради Української РСР – 1971. – Додаток до № 50. –Ст.375.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – Додаток до №51. –Ст.1122
4. Закон України “Про Президента України” від 5 липня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - №33. – Ст.446.
5. Закон України “Про прокуратуру” від 5 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - №53. – Ст.793.
6. Закон України “Про міліцію” від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. - №4. – Ст.21.
7. Закон України “Про службу безпеки України” від 25 березня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №27. – Ст.382.
8. Закон України “Про адвокатуру” від 19 грудня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - №9. – Ст.62.
9. Закон України “Про колективні договори і угоди” від 1 липня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - №36. – Ст.361.
10. Закон України “Про нотаріат” від 2 вересня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - №39. – Ст.383.
11. Закон України “Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів” від 23 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - №11. – Ст.50.
12. Закон України “Про державну податкову службу в Україні” від 24 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - №15. – Ст.84.

13. Закон України “Про Конституційний суд України” від 16 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - №49. – Ст.272.
14. Закон України “Про відпустки” від 15 листопада 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. - №2. – Ст.4.
15. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. - №24. – Ст.170.
16. Закон України “Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини” від 22 грудня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. - №20. – Ст.99.
17. Закон України “Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)” від 3 березня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. - №34. – Ст.227.
18. Закон України “Про місцеві державні адміністрації” від 9 квітня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - №20-21. – Ст.190.
19. Закон України “Про громадянство України” від 18 січня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - №4. – Ст.65.
20. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - №25-26. – Ст.131.
21. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - №21-22. – Ст.135.
22. Закон України “Про судоустрій України” від 7 лютого 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - №27-28. – Ст.180.
23. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. -2003. -№40-44. – Ст.356.

## Спеціальна література

24. Административное право Украины: Учебник /Под. общ. ред. С.В. Кивалова. –Х.: Одиссей, 2004. -880с.
25. Александров Ю.В., Клименко В.А. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник. –К.; МАУП, 2004. -326с.
26. Балакірева С. Р. Конституційне право України: Навчальний посібник. – К.; 2003. - 210 с.
27. Беленчук І.А. Адміністративне право України: Навчальний посібник. –К.; А.С.К., 2004. -176с.
28. Васильев А. С. Административное право Украины (общая часть): Учебное пособие. – Х.: Консум, 2001. – 280 с.
29. Загальна теорія держави і права. / За ред. В. В. Копейчикова. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 312 с.
30. Калітенко О.М., Харитонов Е.О. Цивільне та сімейне право України: Підручник. –Х: Одисей, 2004. -640с.
31. Карлицький С.М. Трудове право України: Навчальний посібник. –К.: Атіка, 2005. -560с.
32. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія права: Підручник. – К.: Кондор, 2002. – 353 с.
33. Кириченко В.М. Правознавство: курс лекцій /В.М.Кириченко.- К.:Центр учбової літератури, 2007.- 240 с.
34. Кириченко В.М. Правознавство: модульний курс /В.М.Кириченко.- К.:Центр учбової літератури, 2007.- 328 с.
35. Кириченко В.М. Теорія держави і права: модульний курс: навч.посіб. В.М.Кириченко, О.М.Куракін. - К.:Центр учбової літератури, 2010.- 264 с.
36. Кириченко В.М. Термінологічний словник з правознавства: навч.посіб. /В.М.Кириченко, О.В.Кириченко- К.: Центр учбової літератури, 2011.- 112 с.
37. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. - 544 с.

38. Конституційне право України: Підручник / За ред. Ю.М. Тодика, В. С. Журавського. – К.;2002. - 544 с.
39. Кравченко В. В. Конституційне право України. – К.: Атіка, 2000. – 317 с.
40. Кравченко В.В., Савчук О.П. Правознавство: Навчальний посібник. –К.: Атіка, 2005. -560с.
41. Кравчук К.І. Опорні конспекти з основ права: курс лекцій. Навчальний посібник. –К.: Атіка, 2005. -312с.
42. Кримінальне право України: Загальна та особлива частина: Навчальний посібник. / В.О. Кузнецов, М.П. Стрельбицький, В.К. Гіглевський. –К.: Істина, 2004. - 309с.
43. Логвінова М., Кафарський В. Основи правознавства: Навчальний посібник. –К.: Центр навчальної літератури, 2005, -568с.
44. Марчук В. М., Ніколаєва Л. В. Основні поняття та категорії права: Навчальний посібник. – К.: Істина, 2001. - 144 с.
45. Марчук В.М., Ніколаєва Л.В. Нариси з теорії права: Навчальний посібник. –К.: Істина, 2004. -309с.
46. Матишевський П. С. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник. – К.: А. С. К., 2001.- 352 с.
47. Основи правознавства України: Навчальний посібник. Вид. четверте, доповн. та перероблене. / Ківалов С. В., Музиченко П. П., Крестовська Н. М., Крижанівський А. Ф. – Х.: Одісей, 2004. – 368 с.
48. Основи правознавства: Навчальний посібник / За заг. ред. П.І. Гнатенко. –К.: Юридична книга, 2004. -320с.
49. Основи правознавства: навчальний посібник / Під загальною редакцією В.П. Пастухова. –К.: Алерта. 2005. -377с.
50. Погребной И. М. Теория права: Учебное пособие. 3-е изд., испр. и доп. – Х.; 2003. – 128 с.
51. Правознавство: Підручник / За ред. В. В. Копейчикова. – 7-е вид., стер. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 736 с.
52. Правознавство: Навчальний посібник / За загл. ред. П.В.Мельника. – Ірпінь. 2003. – 409 с.

53. Прокопенко В. І. Трудове право України: Підручник. Видання третє, пер. та доп. – Х.: Консум, 2002. – 528 с.
54. Савченко А.В. Сучасне кримінальне право України: Курс лекцій / А.В. Савченко, В.В. Кузнецов, О.Ф. Щтанько. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2005. -640с.
55. Сімейне право України: Підручник. /За ред. В.С.Гопанчука. – К.: Істина, 2002. – 304с.
56. Сімейне право України: Підручник. /За загл.ред. В.І.Борисової та І.В.Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 264с.
57. Тимченко С. М. Судові та правоохоронні органи України: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 304 с.
58. Трудове право України: Академічний курс: Підручник. /За загл.ред. Н.М.Хуторян. – К.: А.С.К., 2004. – 608 с.
59. Трудове право України: Академічний курс: Підручник. /П.Д.Пилипенко, В.Я.Буряк, З.Я.Козак та ін. – К.: Ін Юре, 2004. – 536с.
60. Фрицький О. Ф. Конституційне право України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2002. - 536 с.
61. Фріс П.Л. Кримінальне право України: Загальна частина: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 362с.
62. Цивільне право України: Академічний курс: Підручник: У двох томах / За загл. ред. Я. М. Шевченко. – Т.1. Загальна частина. – 520 с., Т.2. Особлива частина. – К.: Ін Юрс, 2003. - 408 с.
63. Цивільне право України: Навчальний посібник. /За ред. Р.О.Стефанчука. – К.: Прецедент, 2004. – 448с.
64. Шпиталенко Г. А. Шпиталенко Р. Б. Основи правознавства: Навчальний посібник / За загл. ред. І. П. Лаврінчук. – К.: Каравела, 2004. – 376 с.

## **Методичні рекомендації щодо підготовки до семінарських занять та написання рефератів**

Семінар – це загальноживана назва широко застосовуваного виду занять з різноманітних навчальних дисциплін, частіше - з гуманітарних наук.

Семінарське заняття є однією з найважливіших форм навчального заняття у вищому навчальному закладі, яке проводиться у формі дискусії навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Семінари проводяться з основних тем навчальної програми і є ефективною формою закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійної роботи з навчальною і науковою літературою.

Головна мета семінарських занять – опанування студентами навчальної дисципліни, забезпечення глибокого і всебічного аналізу та колективного обговорення основних проблем курсу, навчання їх елементам творчого застосування отриманих знань на практиці.

### **Основними завданнями семінарських занять є:**

- закріплення у студентів теоретичних знань;
- оволодіння ними науковим апаратом, навичками усного і письмового викладання навчального матеріалу;
- залучення їх до науки, наукових досліджень;
- прищеплення їм навичок творчого мислення, самостійного формулювання та висловлювання власних думок, а також захисту висунутих наукових положень і висновків;
- формування у них правового світогляду, здатності пов'язувати загальнотеоретичні положення з вимогами повсякденної практики державно-правового будівництва в країні.

Види проведення семінарських занять можуть бути різноманітними. Вони залежать від типу семінару, змісту і особливостей теми, складу студентів. Найбільш поширеними видами



на семінарі є: розгорнута бесіда; виступи з рефератами, доповідями; диспут у формі діалогу; круглий стіл тощо.

Необхідно пам'ятати, що якість семінару насамперед залежить від підготовки студентів до нього, тому при підготовці до семінару кожен студент повинен уважно ознайомитися з планом, який відображає зміст чергової теми заняття; прочитати і продумати свої лекційні записи, які відносяться до теми семінару; вивчити чи законспектувати рекомендовану літературу; скористатися при потребі консультацією викладача; скласти розгорнутий план, тези чи конспект виступу з усіх питань теми заняття.

Студентам необхідно відвідувати кожне семінарське заняття. Пропуск семінару позбавляє студента можливості усвідомити, закріпити та отримати цілісне уявлення по тій чи іншій темі. Крім того, це створює значні труднощі при підготовці до рубіжного контролю (заліку).

### **Деякі питання роботи на семінарі:**

- 1) переважну більшість семінарських занять буде проведено у формі інтерактивної дискусії, під час якої викладач здійснює поточний контроль якості знань студентів, перевіряє виконання ними завдань самостійної роботи;
- 2) семінарське заняття починається вступним словом викладача, в якому він розкриває значення теми і цілі заняття, форми і методи його проведення;
- 3) студент, розкриваючи зміст того чи іншого питання теми семінарського заняття повинен пов'язувати матеріал з актуальними проблемами сучасності, розглядати правові явища з позиції Конституції та чинного законодавства України, наводити приклади;
- 4) кожному студенту необхідно постійно вдосконалювати навички володіння державною мовою, правильного вживання юридичних понять і термінів. Систематичні виступи на семінарах сприяють поповненню словарного запасу, а також умінню лаконічно і точно висловлювати свої думки;
- 5) студенти повинні уважно слухати виступи своїх однокурсників і оцінювати наскільки глибоко розкрите

питання. Це дає можливість кожному присутньому на семінарі висловити свою точку зору та подолати прогалини, які мали місце у відповіді. Активна участь на семінарських заняттях прищеплює навички участі у дискусії, аналізі різних точок зору, вмінню відстоювати свою позицію;

- 6) після закінчення виступу студента відбувається обговорення проблеми. При цьому, викладач не тільки направляє обговорення на розкриття вузлових питань, але і дає змогу виступити всім учасникам семінару. Якщо ж доповідач чи інший виступаючий на семінарі припускає явні помилки, то для виключення втрати часу викладач може його зупинити і надати слово іншому;
- 7) закінчується семінарське заняття заключним словом викладача, в якому аналізується ступінь розкриття теми, оцінюються всі форми участі студентів на семінарі (виступ з питання, реферат, повідомлення, доповнення, зауваження тощо) та нараховуються рейтингові бали, дається завдання на наступне заняття.

**Обов'язковим компонентом семінарського заняття з навчальної дисципліни «Правознавство» є підготовка рефератів з найбільш актуальних та складних тем курсу.**

Реферат не є дослівним переказом тексту підручника або навчального посібника, а являє собою одну з форм наукового дослідження на певну тему, творчо перероблену на основі знайомства зі станом сучасних наукових досліджень (науково-проблемний реферат) або виклад основних положень певних видань чи їх частин (оглядово-інформаційний реферат).

Реферат має бути виконано самостійно. Мета написання реферату полягає у набутті студентом знань з правознавства, вміння і навичок працювати з науковою літературою і нормативно-правовими актами, самостійно аналізувати і узагальнювати матеріал, формулювати власні висновки та пропозиції.

За допомогою рефератів студент глибше вивчає найбільш складні проблеми навчальної дисципліни, вчиться правильно оформлювати роботу та доповідати результати своєї праці.

## **Підготовка реферату включає в себе наступні етапи:**

- 1) вибір теми;
- 2) підбір і вивчення спеціальної літератури та нормативно-правових актів;
- 3) складання плану реферату;
- 4) викладення змісту теми;
- 5) оформлення реферату;
- 6) усний виклад реферату.

### **1. Вибір теми**

Студент самостійно обирає тему реферату з запропонованого переліку. Допускається закріплення декількох студентів за однією і тією ж темою реферату. В такому разі на семінарських заняттях один з них доповідає, а інші виступають з доповненнями та уточненнями. Студент може в обсязі навчальної програми дисципліни сам запропонувати тему реферату, узгодив її з викладачем.

При виборі теми студенту слід керуватися своїми інтересами до певної проблеми, можливостями підбору літератури та інше.

### **2. Підбір і вивчення спеціальної літератури та нормативно-правових актів**

Роботу над рефератом потрібно починати з вивчення стосовно обраної теми відповідного розділу підручника, навчального посібника, конспектів лекцій. Після того, як загальне уявлення про обрану тему склалося, студенту слід приділити серйозну увагу підбору і вивченню нормативно-правових актів та літератури, список якої наведено після кожної теми. Проте, запропонований перелік джерел не повинен зв'язувати ініціативу студента. Він може та мусить використати інші роботи, самостійно підібрані внаслідок вивчення бібліографії за обраною проблематикою.

Вивчаючи ту чи іншу наукову працю, студент повинен сприймати її крізь призму тих основних проблем, що їх вирішував автор. Без усвідомлення проблеми неможливо виділити головне й

істотне, важко відокремити тезу від аргументів і практично неможливо перебороти формальне ставлення до змісту досліджуваної праці.

### **3. Складання плану реферату**

Після ознайомлення з літературою та нормативно-правовими актами студент складає план реферату, в якому конкретизуються питання обраної теми та який включає в себе:

- вступ;
- основну частину (виклад змісту теми);
- висновки;
- список використаної літератури.

Вступ є обов'язковою частиною реферату, в якому стисло обґрунтовується актуальність, наукова і практична значимість обраної теми, вказується на її місце в структурі курсу правознавства, формулюються цілі дослідження.

Основна частина реферату складається з розділів та підрозділів, в яких мають бути послідовно розглянуті всі питання теми. При цьому, слід мати на увазі, що кількість розділів та підрозділів не регламентується, але недоцільно їх робити невеликими за обсягом. Якщо матеріал важко розбити на декілька частин через його тісну змістовну і логічну послідовність, розділ можна не розбивати на підрозділи.

При визначенні назв розділів і підрозділів необхідно знати, що назва розділу не може повторювати назву теми роботи, а назва підрозділу повторювати назву розділу.

Заключна частина реферату має містити висновки, в яких формулюються результати дослідження, оцінки проаналізованого матеріалу, пропозиції чи рекомендації з досліджуваної проблематики.

Вступ і висновки реферату разом не повинні перевищувати одну чверть його обсягу.

### **4. Викладання змісту теми**

Після підбору і вивчення літератури, визначення плану реферату слід приступити до узагальнення та систематизації зібраного матеріалу. Виклад матеріалу повинен бути чітким, логічним і послідовним.

Викладати матеріал у рефераті рекомендується у безособовій формі висловлювання (наприклад, “вважаємо”, “думаємо”, “раहुємо” та інше). Необхідно вживати терміни, властиві юридичній науці, уникати незрозумілих понять та складних граматичних оборотів. Терміни, окремі слова і словосполучення допускається змінювати прийнятими текстовими скороченнями, значення яких зрозуміле з контексту реферату.

При використанні цитат з літературних та наукових джерел слід пам'ятати, що вони необхідні для підтвердження думки автора реферату, або ж для висловлювання своєї думки на протигагу іншої. Занадто зловживати ними не слід.

Студенту доцільно звернути увагу на такі характерні недоліки, які трапляються при написанні реферату і які можуть привести до незадовільної оцінки:

- механічне, дослівне переписування тексту з використаної літератури;
- поверховий, не аргументований виклад основних теоретичних положень;
- невідповідність між змістом роботи та її планом;
- абстрактний виклад теми, відсутність посилань на чинне законодавство України;
- недбалість і неграмотність викладу.

Отже, основними вимогами до написання реферату є вміння виділяти головні теоретичні питання і роз'яснювати їх на конкретному матеріалі, логічно та послідовно розкривати зміст теми, використовуючи при цьому сучасну юридичну літературу.

## **5. Оформлення реферату**

Студент повинен пам'ятати, що через оформлення реферату, його зовнішній вигляд, викладач формує першу думку про зміст матеріалу. Тому, кожному студенту необхідно опанувати техніку й етику оформлення наукової праці та дотримуватись стандартних вимог, які висуваються щодо рефератів.

Починається робота з титульного листа, який оформлюється згідно зі зразком (додаток 1).

Після титульного листа, на другій сторінці подається план реферату (додаток 2).

Кожна структурна частина роботи повинна починатися з нової сторінки та мати заголовок, який відповідає плану реферату. Заголовки слід розташовувати посередині рядка і друкувати великими літерами без крапок в кінці, не підкреслюючи. Якщо заголовок складається з двох і більше речень, тоді їх розділяють крапкою. Перенесення слів у заголовку не допускається.

Відстань між заголовком і подальшим чи попереднім текстом має бути не менше, ніж три інтервали, якщо реферат виконаний рукописним або машинописним способом, та не менше, ніж два інтервали, якщо робота виконана за допомогою комп'ютера.

Розділи слід нумерувати арабськими цифрами без крапок в кінці. Підрозділи повинні мати порядкову нумерацію в межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номеру розділу і порядкового номеру підрозділу, відокремлених крапкою (наприклад – 1.1, 1.2).

Усі сторінки, починаючи з другої, послідовно нумеруються з проставленням арабських цифр за загальним правилом у верхньому правому куті, без крапки в кінці. Потрібно мати на увазі, що першою сторінкою реферату є титульний лист, на якому нумерація сторінки не ставиться, але враховується при нумерації наступної сторінки.

Реферат пишеться чітким, розбірливим почерком, або друкується на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (розмір 210x297 мм) через два міжстрокових інтервали для друкарської машинки і півтора - для комп'ютера, з обов'язковим додержанням при цьому такої ширини полів: зверху і знизу – 20 мм, зліва – 25-30 мм, справа – 10 мм. На одній сторінці повинно бути не більше 32-40 рядків.

Загальний обсяг реферату не повинен перебільшувати 24 друкованих сторінок тексту через 2 інтервали чи 16 – через 1,5 інтервали.

Робота повинна бути зброшурована і підшита. На останній сторінці ставиться число, місяць та рік виконання роботи, а також підпис виконавця.

Оформлення списку використаної літератури є важливою складовою написання реферату. В список включаються тільки ті джерела, які використовувались при написанні реферату або на

які зроблено посилання в самій роботі. Список літератури в загальний обсяг реферату не включається, але нумерація сторінок продовжується.

При оформленні списку використаної літератури джерела необхідно розміщувати в алфавітному порядку назв або прізвищ перших авторів. Спочатку вказують прізвище автора, його ініціали. Потім – назву праці, місто видання, видавництво, рік видання, кількість сторінок. Якщо праця автора розміщена у збірнику робіт, журналі чи газеті, то після назви ставиться дві косі лінії, а далі назва збірника чи журналу, місце, рік видання та його номер (або випуск), і на яких сторінках даний матеріал надрукований. Для газетної статті, крім назви і року видання, вказують так само дату. При цьому джерела треба писати мовою оригіналу.

Наприклад:

1. Кириченко В.М. Теоретико-правова характеристика у сфері державного управління /В.М.Кириченко//Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, 2009.- №3.- С.21-28.
2. Кириченко В.М. Теорія держави і права: модульний курс: Навч.посіб. /В.М.Кириченко, О.М.Куракін.- К.: Центр учбової літератури, 2010. – 264 с.

Важливе значення має правильне оформлення посилань на джерела та матеріали, які студент використовує при написанні реферату. Рекомендується наступний варіант оформлення посилань. Нумерація усіх посилань з визначенням номера джерела даного посилання у списку використаної літератури. У такому разі посилання оформлюється у квадратних дужках з зазначенням сторінки.

Наприклад:

Цитата в тексті: „В адміністративній науці загальноприйнято, що...” [11, с. 145].

## **6. Усний виклад реферату**

Після написання реферату студент повинен докласти його зміст на семінарському занятті. Автор роботи протягом десяти хвилин має викласти основні положення розділів та підрозділів свого дослідження, обґрунтувати наукову і практичну значимість обраної

теми, сформулювати пропозиції чи рекомендації. Після виступу, при необхідності, відповісти на запитання викладача та інших учасників семінару.

За результатами обговорення написаного і докладеного реферату студенту виставляється відповідна кількість балів, які враховуються при виставленні підсумкової оцінки з навчальної дисципліни.



## **Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів та підготовки до рубіжного контролю (заліку)**

Закон України „Про вищу освіту” від 17 січня 2002 року та державні стандарти вищої освіти передбачають виділення у навчальних планах у вищих навчальних закладах часу для самостійної (поза аудиторної) роботи студентів. Навчальний час, відведений для цієї форми роботи згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 2 червня 1993 р. №161 повинен становити не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу студента, відведеного для вивчення конкретної навчальної дисципліни.

У Запорізькому національному технічному університеті для студентів технічних спеціальностей на вивчення дисципліни “Правознавство” відповідно до навчального плану відводиться 54 години (1,5 залікових кредита), у тому числі на самостійну роботу – 18 годин.

Саме самостійна робота набуває все більшого значення й актуальності сьогодні, оскільки обсяг навчального матеріалу з правознавства досить значний, і не все можна встигнути розглянути під час аудиторних занять. Отже, правильна організація власної самостійної роботи з боку студента є важливою запорукою успішного навчання і ефективного засвоєння ним знань.

Метою самостійної роботи є вироблення навичок опрацювання нормативно-правових актів, спеціальної літератури та інших матеріалів, необхідних для належного засвоєння предмета навчальної дисципліни, а також для розвитку сталих умінь до самостійного вивчення і викладання одержаної інформації.

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов’язкових навчальних занять, без участі викладача. Лише у ході самостійної роботи студент має можливість розвинути пізнавальні та виконавчі здібності, пам’ять, самостійне мислення, наполегливість і, головне, виробити вміння самостійного здобуття знань.

Під час самостійної роботи краще за все проявляються індивідуальні особливості студента, його здібності та нахили.

Самостійна робота студента забезпечується системою навчально-методичних засобів, необхідних для вивчення навчальної дисципліни чи окремої теми : підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій викладача тощо. Серед них значне місце посідає саме

методичні матеріали, завдання та вказівки викладача, а також рекомендована спеціальна література та нормативно-правові акти.

Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу може виконуватися у бібліотеці, навчальному кабінеті або комп'ютерному класі університету, а також у домашніх умовах.

Головне в правильній організації самостійної роботи – її планування, яке, в принципі, вже задане робочою програмою навчальної дисципліни. Приступаючи до самостійного вивчення матеріалу насамперед треба уважно ознайомитись з літературою, що рекомендується до кожної теми, розподілити питання на більш та менш складні. Виконуючи самостійну роботу студент повинен законспектувати основний зміст теми, при цьому уникаючи механічного переписування джерел. При цьому, необхідно виділяти основні теоретичні положення, ключові слова, спеціальні терміни і поняття.

Самостійна робота студента повинна розпочинатися ще до початку лекційних занять, тобто, потрібно активно використовувати систему упереджувального читання підручників та навчальних посібників. Це дозволяє закласти теоретичну базу для більш глибокого сприйняття інформації під час лекції.

Під час самостійної роботи студенту пропонуються наступні види завдань для опанування матеріалу з конкретної теми курсу:

- вивчити матеріали теми;
- скласти термінологічний словник;
- продумати відповіді на питання для самоконтролю;
- підготувати тези виступу на семінарські заняття;
- підготувати реферат з рекомендованих тем;
- виконати завдання, передбачені робочою програмою навчальної дисципліни.

Перевірка виконання самостійної роботи проводиться викладачем на семінарських заняттях, а також виноситься на рубіжний контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні аудиторних навчальних занять.

Щосеместрово проводиться два рубіжних контролю, підготовка до яких здійснюється за рахунок часу, відведеного на самостійну роботу студента. При підготовці до письмової комплексної контрольної роботи кожному студенту необхідно насамперед ознайомитися з переліком питань, що виносяться на рубіжний контроль. Потім переглянути конспект лекцій, звертаючись при цьому до Конституції та чинного

законодавства України, повторити поняття та терміни, їх ознаки, функції, види, структуру тощо.

Вивчення навчальної дисципліни “Правознавство” завершується заліком, який обов’язково складають студенти, що набрали протягом семестру менше 60 балів, за умов виконання всіх самостійних завдань, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни. Для успішного складання заліку студентам необхідно переглянути увесь програмний матеріал, у тому числі і конспект лекцій та рекомендовану спеціальну літературу, повторити відповіді на контрольні питання. Залік проводиться в аудиторії університету у формі індивідуальної співбесіди через постановку викладачем питань. При цьому, викладач, оцінюючи знання студента керується такими критеріями як: правильність відповіді на питання, повнота і конкретність, ступінь використання наукових і нормативних джерел, уміння пов’язувати теорію з практикою, логічно і аргументовано висловлювати свої думки, культура мови.

Результати складання семестрового заліку оцінюються за 100-бальною шкалою оцінок і вносяться до залікової книжки студента («зараховано», «не зараховано»).

Додаток 1

**Зразок оформлення титульного листа реферату**

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України  
Запорізький національний технічний університет

Кафедра політології та права

Реферат

з правознавства на тему:

„Основні аспекти адміністративної відповідальності  
за корупцію і корупційні діяння”

Студента групи ФЕУ-510  
денної форми навчання  
Винника Дмитра Ігоровича

Викладач: кандидат  
історичних наук, доцент  
Кириченко Віктор Миколайович

Запоріжжя – 2011

Додаток 2

**Зразок оформлення плану реферату****План**

Вступ .....	3
Розділ 1. Адміністративна відповідальність як інститут адміністративного права.....	5
Розділ 2. Поняття і відповідальність за корупцію	
1.1. Корупція і корупційне діяння: поняття, сутність, відмінності.....	11
1.2. Правові засади боротьби з корупцією.....	15
1.3. Характеристика інших правопорушень, пов'язаних з корупцією.....	19
Висновок.....	22
Список використаної літератури.....	24